

TERORIZAM – POLITIKOLOŠKI I PRAVNI ASPEKTI³

Apstrakt

Terorizam je jedna od najozbiljnijih pretnji po bezbednost savremenog društva na globalnom i nacionalnom nivou. Krivična dela sa elementima terorizma predviđena su u krivičnim zakonima većine država i u međunarodnim dokumentima univerzalnog i regionalnog važenja. Nije moguće uvek sa sigurnošću odrediti specifičnu razliku između terorizma kao krivičnog dela i drugih politički motivisanih nezakonitih akata. Zbog kompleksnosti ovog fenomena i njegovu tesnu vezu sa drugim krivičnim delima, autori u radu nastoje da analiziraju terorizam sa politikološkog i pravnog aspekta. Politikološka analiza treba da odredi šta je differentia specijica između terorizma i drugih sličnih pojava, dok je pravna fokusirana na najznačajnije međunarodne pravne izvore, kao i pozitivno krivično pravo Srbije, relevantne za prevenciju, sankcionisanje i suzbijanje terorizma.

Ključne reči: terorizam, teroristički akti, teroristi, krivično delo, međunarodni ugovori.

1. Uvod – osnovna obeležja terorizma

U najširem smislu, terorizam spada u takozvana politički motivisana krivična dela. Ako se izuzmu oni najekstremniji i najbrutalniji slučajevi u

¹ Naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd; E-mail: jazic@diplomacy.bg.ac.rs

² Naučni saradnik, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd; E-mail: a.batricevic@yahoo.com

³ Ovaj naučni rad nastao je kao rezultat angažovanja autora na projektu "Srbija u savremenim međunarodnim odnosima: strateški pravci razvoja i utvrđivanja pozicije Srbije u međunarodnim integrativnim procesima – spoljno-politički, međunarodno-privredni, pravni i bezbednosni aspekti", podržanog od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije broj 179029, za period od 2011. do 2015. godine.

Ovaj naučni rad nastao je kao rezultat angažovanja autora na projektu broj 47011 "Kriminal u Srbiji: fenomenologija, etiologija i mogućnosti socijalne intervencije" koji se realizuje od strane Institut za kriminološka i sociološka istraživanja uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u period od 2011. do 2015. godine.

kojima je element terorizma sasvim očigledan, čini se da nije uvek jednostavno izdiferencirati ove dve vrste prestupa, niti razlikovati kažnjiva dela i pokušaje pojedinih naroda da realizuju svoje pravo na samoopredeljenje. Zbog toga je potrebno napraviti razliku između terorista i drugih, na prvi pogled sličnih ali suštinski potpuno drugačijih kategorija, uključujući i borce za slobodu ili gerilace, jer od toga praktično zavisi da li će neko lice imati status učinioca teškog krivičnog dela (terorista) ili će se tretirati kao osoba koja se, prkoseći nelegitimnom režimu, bori za slobodu i ljudska prava (gerilac).⁴ Tu se kao osnovni problem javlja izdvajanje onih karakteristika po kojima se pojam terorizma razlikuje u odnosu na opštiji pojam političkog krivičnog dela, koje predstavlja krivično delo učinjeno iz političkih motiva ili sa političkim ciljem i čiji se učinioци na osnovu međunarodnih ugovora i običaja izuzimaju od ekstradicije.⁵ Ipak, u teoriji i pravnim izvorima su se do sada iskristalisala brojna obeležja koja se mogu tretirati kao *differentia specifica* između ova dva pojma. Na primer, terorista najčešće napadaju civile, dok su meta gerilaca vojno osoblje i objekti. Aktivnosti boraca za slobodu zasnivaju se na vođenju kampanje u cilju oslobodjenja sopstvenog stanovništva radi uklanjanja diktature i preuzimanja nelegitimno preuzete vlasti. Teroristi se često posmatraju kao pojedinci ili grupe koje nemaju matičnu teritoriju, pa se smatra da je njihov najvažniji cilj preuzimanje vlasti i kontrole nad nekom državom. Tokom vremena postalo je jasno da se u suštini terorističkih aktivnosti nalazi verski fanatizam, ali je takođe postalo jasno da ove grupe teže preuzimanju neke države kako bi na određen način stekle nezavisnost u delovanju.

Danas je jasno da postoje države koje pružaju podršku aktivnostima pojedinih terorističkih organizacija. Takva situacija proizilazi iz sličnih ideoloških stavova koje zastupaju te terorističke grupe i vlasti država koje ih podržavaju.⁶ Zato takve države ulažu sredstva u finansiranje, obuku, opremanje i pružanje utočišta terorističkim grupama čije aktivnosti utiču na lakšu realizaciju njihovih spoljnopolitičkih ciljeva.

Pored jačanja pozicije na spoljnopolitičkom planu, vlasti takvih države koriste teroriste kako bi ojačale svoju poziciju u unutrašnjim okvirima. Trenutno je u bezbednosnim službama Sjedinjenih Američkih Država (SAD) prihvaćena klasifikacija na dve vrste država koje pružaju podršku terorističkim organizacijama. Prva vrsta su države koje preko terorističkih akcija u drugim državama nastoje da ostvare političke ciljeve. U slučaju ovih država, civili i civilni objekti predstavljaju najčešću metu. Druga vrsta su države koje pružaju terorističke organizacije logističku

⁴ Više o tome vid. M. Lawless, "Terrorism: an International Crime?", *Canadian Military Journal*, Vol. 9, No. 2/2009, 34.

⁵ Više o tome vid. V. Dimitrijević, et. al, *Osnovi međunarodnog javnog prava*, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2005., 232.

⁶ Više o tome vid. J. M. Lutz and B. J. Lutz, *Global Terrorism*, Routledge, London 2004., 14-16.

podršku u vidu finansija, materijalne pomoći i političke i ideološke podrške.⁷

Razni istraživači na različite načine definišu terorizam. Čarls Kegli i Judžin Vitkof smatraju da je terorizam: „unapred smišljeno politički motivisano nasilje koje protiv neborbenih ciljeva sprovode subnacionalne grupe ili tajni agenti, obično sa namerom da utiču na javnost”.⁸ Bartelemi Kurmon i Darko Ribnikar stoje pri stavu da: „terorizam ima za cilj da kod stanovništva i vlasti na koje se ustremio unese strah, a da pri tome ne izazove obavezno masovna razaranja”.⁹ Za Brusa Hofmana terorizam je: „nasilni akt koji se preduzima naročito da bi privukao pažnju, a onda putem stvorenog publiciteta da bi preneo poruku”.¹⁰ Pipa Noris, Montanj Kern i Marion Džast definišu terorizam kao: „sistematsku upotrebu nasilnog zastrašivanja protiv civila zarad političkih ciljeva”.¹¹ Terorizam može biti definisan i kao: „upotreba pretnje nasiljem, od strane malih grupa protiv neuniformisanih pripadnika velikih grupa, zarad postizanja političkih ciljeva”.¹²

Na osnovu određenih osobenosti terorizma mogu se reći da je to: (1) nezakonita pretnja ili upotreba sile oličena u kampanjama zastrašivanja ili sporadičnim incidenatima, (2) manipulacija elementima moći radi izazivanja željenih promena korišćenjem nasilja u čijoj osnovi se nalazi moć da se to nasilje instrumentalizuje, (3) prouzrokovanje totalne promene političkog režima u državi (revolucionarni terorizam), (4) sprovođenje terorističkih od strane manjinskih grupa, a ponekad i usamljenih pojedinaca i (5) sprovođenje aktivnosti koje brzo postaju transnacionalne čime delovanje terorističke organizacije prelazi državne granice.¹³

Posle Francuske revolucije jasna razlika između uniformisanih i neuniformisanih osoba počela je da se gubi. Razlog je bio pojava takozvane narodne vojske, čime je u većini evropskih zemalja ukinuta profesionalna vojna služba. Zato se tokom vremena ustalio stav da je podrška naroda u korenu politike svake države. Time je u očima protivnika neke države njen narod postao legitimna meta. To je jedan od važnih razloga zbog kojih je civilno stanovništvo veoma često meta terorista.

Organizovanost terorističke organizacije znači prisustvo hijerarhijske strukture. U pitanju je horizontalna i vertikalna organizovanost.

⁷ Više o tome vid. D. J. Whittaker, *Terrorists and Terrorism in Contemporary World*, Routledge, New York 2004., 9-10.

⁸ Č. Kegli i J. Vitkof, *Svetska politika*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Beograd 2004., 622.

⁹ B. Kurmon i D. Ribnikar, *Asimetrični ratovi*, Novinsko-izdavački centar „Vojska”, Beograd 2003., 123.

¹⁰ Brus Hofman, *Unutrašnji terorizam*, Narodna knjiga i Alfa, Beograd 2000., 118.

¹¹ P. Norris, M. Kern and M. Just, *Framing Terrorism: The News Media, The Government and the Public*, Routledge, New York 2003., 6.

¹² C. R. McCauley, “The Psychology of Terrorism”, Social Science Research Council, <http://www.ssrc.org/sept11/essays/mccauley.htm>, 25.03.2015.

¹³ Više o tome vid. D. J. Whittaker, 1-4.

Horizontalna organizovanost podrazumeva postojanje više grupa istog karaktera koje nisu jedne drugima nadređene ili podređene. Vertikalna organizacija podrazumeva prisustvo hijerarhijske podređenosti horizontalno organizovanih grupa prema zajedničkom telu ili ličnosti. Izolovanost terorističke organizacije od postojećih normi u nekoj državi osnovni je faktor koji ovim organizacijama omogućava *tajnost u planiranju*.

Kreatori i izvršioци terorističkih planova moraju u XXI veku imati znanja koja će ih učiniti stručnim i sposobnim shodno savremenim trendovima razvoja u svim društvenim sferama. Iz te neophodnosti proizilazi *visoka stručnost* pojedinih pripadnika terorističkih organizacija. Izbegavanje analize organizacije i aktivnosti terorističkih grupa koju vrše bezbednosne službe država zahteva od terorističkih grupa *nepredvidivost* u izvršenju terorističkih akata.

Terorističku organizaciju ne čine samo ljudi koji su uključeni u organizovanje i sprovođenje akata nasilja, već i pojedinci koji podržavaju ciljeve terorističke organizacije, ali nisu zagovornici njihovog ostvarenja putem nasilja. Takva podrška je važna za opstanak terorističke organizacije, jer omogućava prikrivanje i povećanje članova. Snažan odgovor vlasti na terorističke akte ide na neki način u prilog terorističkim organizacijama, jer kod terorista postoji nada da će takve akcije zahvatiti i ljude koji nisu simpatizeri terorista. Takva situacija bi verovatno podstakla neke pojedince da postanu teroristi. Tako bi se povećao broj ljudi koji gaje simpatije prema teroristima, a možda bi se neko od simpatizera odlučio da učestvuje u akcijama ili da se žrtvuje za terorističke ciljeve. Preterana akcija vlasti dodatno bi učvrstila legitimitet vođa terorističke organizacije. Osnovni cilj terorističkih akata leži u prirodi nasilja koje teroristi sprovode, odnosno ovi akti treba da podstaknu vlasti na akcije koje bi zbog svog obima i intenziteta umanjile njihov politički autoritet.

Jedna od kulturnih karakteristika zajednice ili pojedinca je način života koja ima izuzetan uticaj na terorizam. Terorizam kao pojava ili aktivnosti sadrži određene kulturne odrednice. Najvažniji je pogled na pojedince koji se smatraju „strancima” i sa njim povezan strah za opstanak grupe u etničkom smislu. To je dalje povezano sa vrednostima koja se neguju unutar terorističkih grupa i organizacija, a koje su njihov identifikacioni element. Pojava pretnje da se neka od tih vrednosti izgubi može izazvati odbrambene aktivnosti često ksenofobične prirode. Snažan kulturološki identifikacioni element je religija zbog mnogih vrednosti koje sadrži. Zato stav grupe da postoji pretnja po dominantnu religiju može da se doživi kao ugrožavanje identiteta, tradicije i razvoja te grupe.

Demonstracija snage pokreta i razotkrivanje slabosti vladajućeg režima je jedan od ciljeva terorista. Teroristi koji se protive vladajućem establišmentu žele da demonstriraju svoju snagu kroz akte koji treba da

osramote snažnijeg protivnika. Time teroristi žele da pokažu da imaju mogućnosti da započnu otvorenu oružanu borbu i da je vladajući sistem mnogo slabiji nego što se misli. Psihološki efekat koji se želi postići ovakvim akcijama u potpunosti zavisi od ostvarenog publiciteta.

2. Terorizam u međunarodnim dokumentima

Počeci bavljenja fenomenom terorizma od strane međunarodnih organizacija vezuju se za tridesete godine XX veka i Treću Međunarodnu konferenciju za unifikaciju krivičnog prava. Prve napore usmerene na međunarodnopravno inkriminisanje terorističkih akata učinilo je Društvo naroda, koje je na konferenciji održanoj 1937. godine u Ženevi usvojilo Konvenciju o stvaranju Međunarodnog suda za suđenje učiniocima terorističkih akata kao i Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju terorizma¹⁴, koja je definisala terorizam kao krivična dela upravljena protiv države, čiji je cilj ili priroda prouzrokovanje straha kod pojedinih lica, grupa lica ili kod javnosti.¹⁵ Početak Drugog svetskog rata onemogućio je stupanje na snagu ovih međunarodnih dokumenata.¹⁶

Naredni talas interesovanja za sprečavanje i sankcionisanje terorizma na međunarodnom nivou vezuje se za rane sedamdesete godine XX veka i aktivnosti Ujedinjenih nacija¹⁷. Budući da terorizam predstavlja globalnu pretnju koja ugrožava bezbednost celokupne međunarodne zajednice, a ne samo pojedinih država ili njihovih građana, do sada je usvojen veći broj međunarodnih pravnih izvora koji se smatraju „antiterorističkim”¹⁸ u najširem smislu, od čega ukupno 13 pod okriljem Ujedinjenih nacija¹⁹. Tu spadaju: Tokijska konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela izvršenih u vazduhoplovu za vreme leta od 1963.²⁰, Haška konvencija o suzbijanju otmice vazduhoplova od 1970.²¹,

¹⁴ Više o tome vid. Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, adopted by 24 member states of the League of Nations on November 16, 1937, <http://www.wdl.org/en/item/11579/view/1/1/>, 24.03.2015.

¹⁵ Više o tome vid. I. Marković i M. Babić, „Borba protiv terorizma (krivičnopravni aspekti)”, u: Mile Šikman i Goran Amidžić (urs.), *Suprotstavljanje terorizmu – međunarodni standardi i pravna regulativa*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka 2011., 174.

¹⁶ Više o tome vid. Dragana Petrović, „Pojam terorizma u funkciji dobra ili zla?”, u: Sreto Nogo (ur), *Primena međunarodnog krivičnog prava od strane međunarodnih i domaćih sudova*, Udruženje za međunarodno krivično pravo, Beograd 2006., 316-317.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Više o tome vid. V. Dimitrijević, 232.

¹⁹ Više o tome vid. M. Lawless, 28.

²⁰ Više o tome vid. Convention on offences and certain other acts committed on board aircraft, signed at Tokyo on 14 September 1963, *United Nations – Treaty Series*, No. 10106, 1969.

²¹ Više o tome vid. Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft, signed at the Hague on 16 December 1970, *United Nations – Treaty Series*, No. 12325, 1973.

Montrealska konvencija o krivičnim delima protiv bezbednosti civilnog vazduhoplovstva od 1971.²², Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju krivičnih dela protiv međunarodno zaštićenih lica od 1973.²³, Konvencija protiv uzimanja talaca od 1979.²⁴, Bečka konvencija o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala od 1980.²⁵, Rimska konvencija o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti pomorske polovidbe od 1988.²⁶, Konvencija o suzbijanju terorističkih bombaških napada od 1997.²⁷, Konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma od 1999²⁸ i Konvencija o suzbijanju akata nuklearnog terorizma od 2005. godine²⁹.

Za borbu protiv terorizma u Evropi poseban značaj imaju određeni dokumenti usvojeni od strane Saveta Evrope, kao i od strane organa Evropske unije. Najvažnije od njih su: Konvencija Saveta Evrope o suzbijanju terorizma³⁰, Okvirna odluka Saveta Evropske unije o borbi protiv

²² Više o tome vid. Convention for the Suppression of unlawful Acts against the safety of Civil Aviation (with Final Act of the International Conference on Air Law held under the auspices of the International Civil Aviation Organization at Montreal in September 1971), concluded at Montreal on 23 September 1971, *United Nations – Treaty Series*, No. 14118, 1975.

²³ Više o tome vid. Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents, annexed to General Assembly resolution 3166 (XVIII) of 14 December 1973, entered into force on 20 February 1977, *Treaty Series*, vol. 1035, United Nations, 2005.

²⁴ Više o tome vid. International Convention against the taking of hostages, adopted by the General Assembly of the United Nations on 17 December 1979, *United Nations – Treaty Series*, No. 21931, 1983.

²⁵ Više o tome vid. Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, adopted on 26 October 1979, <http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/aptcppnm.pdf>, 24.03.2015.

²⁶ Više o tome vid. Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of maritime navigation, concluded at Rome on 10 March 1988, *United Nations – Treaty Series*, No. 29004, 1992.

²⁷ Više o tome vid. Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, adopted at New York on 15 December 1997, UN General Assembly Resolution No. 52/164, <http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/conventions/Conv11.pdf>, 24.03.2015.

²⁸ Više o tome vid. Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, UN General Assembly Resolution No. 54/109 of 9 December 1999, <http://www.un.org/law/cod/finterr.htm>, 24.03.2015; „Zakon o potvrđivanju međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma”, *Službeni list Savezne Republike Jugoslavije*, Međunarodni ugovori, br. 7/2002.

²⁹ Više o tome vid. International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism, adopted at New York on 13 April 2005, UN General Assembly Resolution 59/290, <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15.pdf>, 24.03.2015.

³⁰ Više o tome vid. European Convention on the Suppression of Terrorism, *Council of Europe*, Strasbourg, 27 January 1977, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/090.htm>, 24.03.2015; “Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism Strasbourg”, Council of Europe, 15 May 2003, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/190.htm>, 24.03.2015.

terorizma od 2002.³¹ godine sa izmenama i dopunama iz 2008.godine³² i Konvencija Saveta Evrope o prevenciji terorizma od 2005. godine³³.

Krivična dela propisana antiterorističkim konvencijama poseduju neke zajedničke odlike, koje omogućavaju definisanje opšteg pojma terorizma u međunarodnom pravu. Iz nabrojanih međunarodnih dokumenata proizlazi da svi teroristički akti predstavljaju izuzetno ozbiljne akte nasilja, da su oni uvek politički motivisani, da njihove žrtve nemaju nikakve veze sa politikom i da je njihov cilj izazivanje opšteg straha i nesigurnosti. Još jedna zajednička osobina ovih krivičnih dela jeste univerzalna nadležnost država potpisnica antiterorističkih konvencija za krivično gonjenje njihovih učinilaca koji se zateknu na njihovoj teritoriji.³⁴

3. Terorizam u pozitivnom pravu Republike Srbije

Aktuelno rešenje u pogledu inkriminisanja terorizma u Republici Srbiji postoji od 2012. godine, kada je stupio na snagu Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije. U važećem Krivičnom zakoniku Republike Srbije³⁵, nakon izmena i dopuna iz 2012. godine, postoji nekoliko krivičnih dela kojima su inkriminisanе različite radnje koje predstavljaju terorističke akte ili sa njima povezane aktivnosti. To su: 1) terorizam (član 391.), 2) javno podsticanje na izvršenje terorističkih dela (član 391.a), 3) vrbovanje i obučavanje za vršenje terorističkih dela (član 391.b), 4) upotreba smrtonosne naprave (član 391.v), 5) uništenje i oštećenje nuklearnog objekta (član 391.g), 6) finansiranje terorizma (član 393.) i 7) terorističko udruživanje (član 393.a). Ova krivična dela sistematizovana su u okviru 34. poglavlja Krivičnog zakonika, koje je posvećeno krivičnim delima protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.

Pre izmena i dopuna iz 2012. godine, Krivični zakonik Republike Srbije iz 2005. godine³⁶, koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine pravio je razliku između terorizma (član 312.) i međunarodnog terorizma (član

³¹ Više o tome vid. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism, *Official Journal of the European Communities*, No. L 164, 22.6.2002, 3-7.

³² Više o tome vid. Council Framework Decision 2008/919/JHA of 28 November 2008 amending Framework Decision 2002/475/JHA on combating terrorism, *Official Journal of the European Union*, No. L 330, 9.12.2008, 21-23.

³³ Više o tome vid. Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism, *Council of Europe*, Warsaw, 16 May 2005, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/196.htm>, 24.03.2015; „Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju terorizma”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, Međunarodni ugovori, br. 19/2009.

³⁴ Više o tome vid. V. Dimitrijević, 233.

³⁵ Više o tome vid. Krivični zakonik-KZ, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 85/2005, br. 88/2005, br. 107/2005, br. 72/2009, br. 111/2009, br. 121/2012, br. 104/2013 i br. 108/2014.

³⁶ *Ibid.*, br. 85/2005.

391.), a krivično delo finansiranja terorizma (član 393.), koje i sada postoji u našem pozitivnom pravu, bilo je takođe sadržano u njegovim odredbama.

Krivično delo terorizma (član 312.) bilo je sistematizovano u okviru krivičnih dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije, a postojalo je kada učinilac u nameri ugrožavanja ustavnog uređenja ili bezbednosti Srbije izazove eksploziju, požar ili preduzme neku drugu opšteopasnu radnju, izvrši otmicu, uzimanje talaca ili samovoljno lišavanje slobode nekog lica ili drugi akt nasilja ili preti preduzimanjem kakve opšteopasne radnje ili upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili drugog opšteopasnog sredstva i time izazove osećaj straha ili nesigurnosti kod građana.³⁷ Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastojala se u preduzimanju neke opšteopasne delatnosti koja je podobna da stvori osećaj lične nesigurnosti kod građana ili grupe građana, poput, na primer, požara, eksplozije, razaranja ili kakvog drugog akta nasilja koji se preduzima prema licima ili imovini, mada u slučaju terorizma svaki akt nasilja prema imovini ima cilj da ugrozi sigurnost lica.³⁸ Krivični zakonik iz 2005. je kao tipičan akt nasilja kod krivičnog dela terorizma i međunarodnog terorizma eksplicitno navodio samo otmicu. Izmenama i dopunama iz 2009. godine zakonski opis krivičnog dela terorizma promenjen je da bi se razlikovao u odnosu na radnju izvršenja krivičnog dela međunarodnog terorizma pa su dodate i radnje uzimanje talaca i samovoljno lišenje slobode.³⁹

Međunarodni terorizam (član 391.) je postojao kada lice, u nameri da naškodi stranoj državi ili međunarodnoj organizaciji, izvrši otmicu nekog lica ili neko drugo nasilje, izazove eksploziju ili požar ili kakvom dugom opšteopasnom radnjom ili opšteopasnim sredstvima izazove opasnost za život ljudi ili imovine velike vrednosti ili preti upotrebom nuklearnog, hemijskog, bakteriološkog ili sličnog sredstva.⁴⁰ Ovo krivično delo bilo je sistematizovano u okviru poglavlja posvećenog krivičnim delima protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom.⁴¹ Ono se dosta razlikovalo od krivičnog dela terorizma iz člana 312. Bitno obeležje međunarodnog terorizma bio je element inostranosti, u smislu da je celokupna aktivnost učinioca morala biti usmerena na stranu državu ili međunarodnu organizaciju. Pored toga, zahtevalo

³⁷ Više o tome vid. Z. Stojanović, *Komentar Krivičnog zakonika*, Javno preduzeće „Službeni glasnik”, Beograd 2006., 680-681.

³⁸ Više o tome vid. B. Čejović, *Krivično pravo*, Dosije, Beograd 2007., 564.

³⁹ Više o tome vid. D. Kolarić, „Nova koncepcija krivičnih dela terorizma u Krivičnom zakoniku Republike Srbije”, *Crimen*, (IV), br. 1/2013, 55.

⁴⁰ Više o tome vid. Z. Stojanović, 816.

⁴¹ Više o tome vid. V. Đurđić i D. Jovašević, *Krivično pravo: posebni deo*, Nomos, Beograd 2006., 338.

se da je namera učinioca usmerena na destabilizaciju strane države ili međunarodne organizacije. Nasuprot tome, kod krivičnog dela terorizma iz člana 312. zahtevalo se da je namera učinioca da ugrozi ustavno uređenje i bezbednost naše zemlje.⁴²

Postojeće zakonsko rešenje razlikuje se od onog iz 2005. godine pre svega po tome što je krivično delo terorizma koncipirano tako da se može odnositi i na terorističke akte učinjene na međunarodnom nivou, ali na terorizam čije su razmere „lokalnog” karaktera. Osim toga, pridodate su i neke nove inkriminacije kojima je omogućeno sankcionisanje i drugih radnji (pored finansiranja terorizma) koje ne predstavljaju terorističke akte ali su sa njima tesno povezane. U skladu sa tim, sva krivična dela relevantna za sankcionisanje terorističkih akata i sa njima povezanih delatnosti sada su sistematizovana u okviru jednog poglavlja, koje se bavi krivičnim delima protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom. Slične izmene kada je u pitanju sistematizacija, ali i sadržina krivičnih dela sa elementima terorizma učinjene su i u crnogorskom krivičnom zakonodavstvu nakon usvajanja Zakona o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore iz 2010 godine.⁴³

3.1. Krivično delo terorizma

Krivično delo terorizma (član 391.) ima jedan osnovni, jedan lakši i dva teža oblika. Osnovni oblik krivičnog dela terorizma (član 391. stav 1.) čini lice koje u nameri da ozbiljno zastraši stanovništvo, ili da prinudi Srbiju, stranu državu ili međunarodnu organizaciju da nešto učini ili ne učini, ili da ozbiljno ugrozi ili povredi osnovne ustavne, političke, ekonomske ili društvene strukture Srbije, strane države ili međunarodne organizacije preduzme jednu ili više od sledećih taksativno nabrojanih radnji: 1) napadne na život, telo ili slobodu drugog lica; 2) izvrši otmicu ili uzimanje talaca; 3) uništi državni ili javni objekat, saobraćajni sistem, infrastrukturu uključujući i informacione sisteme, nepokretnu platformu u epikontinentalnom pojasu, opšte dobro ili privatnu imovinu na način koji može da ugrozi živote ljudi ili da prouzrokuje znatnu štetu za privredu; 4) izvrši otmicu vazduhoplova, broda ili drugih sredstava javnog prevoza ili prevoza robe; 5) proizvodi, poseduje, nabavlja, prevozi, snabdeva ili upotrebljava nuklearno, biološko, hemijsko ili drugo oružje, eksploziv, nuklearni ili radioaktivni materijal ili uređaj, uključujući i istraživanje i razvoj nuklearnog, biološkog ili hemijskog oružja; 6) ispusti opasne materije ili prouzrokuje požar, eksploziju ili poplavu ili preduzima druge

⁴² Više o tome vid. B. Čejović, 564.

⁴³ Uporediti: V. Rakočević, „Krivična djela terorizma u crnogorskom zakonodavstvu”, *Pravne teme*, vol. 2, br. 3/2013, 81-89.

opšteopasne radnje koje mogu da ugroze život ljudi ili 7) ometa ili obustavi snabdevanje vodom, električnom energijom ili drugim osnovnim prirodnim resursom koje može da ugrozi život ljudi. Za osnovni oblik krivičnog dela terorizma propisana je kazna zatvora u trajanju od pet do petnaest godina.

Lakši oblik krivičnog dela terorizma (član 391. stav 2.) postoji ako neko preti izvršenjem osnovnog oblika krivičnog dela terorizma. Radnja izvršenja ovog krivičnog dela sastoji se u pretnji da će se preduzeti neka od prethodno nabrojanih radnji, što znači da za postojanje dela nije potrebno da se neka od tih radnji zaista i preduzme – dovoljno je samo njihovo stavljanje u izgled. Pretnju treba shvatiti kao što je to učinjeno kod pretnje u smislu oblika prinude u krivičnom pravu, što znači da ona predstavlja izjavu volje nekog lica kojom se drugom licu stavlja u izgled da će prema njemu biti preduzeto neko zlo. Kod pretnje mora biti jasno stavljeno u izgled koje će zlo biti primenjeno.⁴⁴

U slučaju pretnje krivičnim delom terorizma, zlo kojim se preti se sastoji u preduzimanju neke od sedam prethodno taksativno nabrojanih radnji kojima se ostvaruju obeležja bića krivičnog dela terorizma. Pretnja može biti učinjena usmeno, pismeno, simbolima ili konkludentnim radnjama. Da bi bila krivičnopravno relevantna, pretnja u smislu oblika prinude u krivičnom pravu mora biti: 1) ozbiljna, 2) moguća, 3) sadašnja 4) neotklonjiva. Pretnja je ozbiljna kada postoji realna mogućnost da će zlo koje je stavljeno u izgled biti primenjeno. Ozbiljnost pretnje procenjuje se sa aspekta lica kome se zlo stavlja u izgled, što znači da je za postojanje pretnje dovoljno da je lice kome je pretnja upućena nju shvatilo ozbiljno, bez obzira na to da li lice koje preti zaista namerava da je ostvari. Smatra se da je pretnja moguća kada je zlo koje je stavljeno u izgled realno ostvarivo, da se zaista može učiniti. Sadašnjost pretnje podrazumeva da zlo kojim se preti može biti ostvareno ili u sadašnjem trenutku ili u blskoj budućnosti. Kada je u pitanju neotklonjivost, treba naglasiti da se njeno postojanje zahteva kod pretnje kao oblika prinude u krivičnom pravu, ali da se neotklonjivost ne odnosi na pretnju kod lakšeg oblika krivičnog dela terorizma. Naime, neotklonjivost u smislu pretnje kao oblika prinude znači da se zlo koje se pretnjom stavlja u izgled ne može izbeći ni na koji drugi način do izvršenjem krivičnog dela čije preduzimanje onaj koji preti zahteva od onog kome se preti⁴⁵. Naravno, ovde toga nema, pa neotklonjivost ne treba uzimati u obzir prilikom procene postojanja elemenata pretnje izvršenjem terorističkog akta, već samo treba oceniti da li su ispunjene: ozbiljnost, sadašnjost i mogućnost pretnje. Za lakši oblik krivičnog dela terorizma zaprećena kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina.

⁴⁴ Videti: D. Jovašević, *Leksikon krivičnog prava*, Službeni glasnik, Beograd 2011., 499.

⁴⁵ *Ibid.*

Prvi teži oblik krivičnog dela terorizma (član 391. stav 3.) postoji ukoliko je prilikom preduzimanja bilo koje od taksativno nabrojanih radnji izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela terorizma nastupila smrt jednog ili više lica ili su prouzrokovana velika razaranja. Iz citirane zakonske odredbe sledi da se teži oblik krivičnog dela terorizma od osnovnog razlikuje po posledici. Naime, u slučaju težeg oblika terorizma, potrebno je da je prilikom preduzimanja radnje izvršenja došlo do smrti jednog ili više lica ili da su prouzrokovana velika razaranja. U odnosu na ove posledice učinilac treba da postupa sa nehatom kao oblikom krivice. Ukoliko je učinilac sa umišljajem prouzrokovao smrt jednog ili više lica prilikom vršenja krivičnog dela terorizma, postojaće njegov najteži oblik, o čemu će biti reči u nastavku rada. Inače, priroda terorističkih akata i okolnosti pod kojima se oni po pravilu preduzimaju, kao i ciljevi i ideje terorističkih organizacija govore u prilog tome da se terorizam najčešće vrši upravo u ovom, težem obliku. Učiniocu prvog težeg oblika krivičnog dela terorizma može se izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina.

Drugi teži oblik krivičnog dela terorizma (član 391. stav. 4.), odnosno njegov najteži oblik postoji ukoliko je pri izvršenju osnovnog oblika terorizma učinilac sa umišljajem lišio života jedno ili više lica. Dakle, za razliku od prethodnog slučaja gde se smrt jednog ili više lica javljaju kao nehatne posledice preduzimanja radnje izvršenja, ovde se zahteva da je učinilac u odnosu na posledicu u vidu smrti jednog ili više lica postupao sa umišljajem. Za najteži oblik krivičnog dela terorizma propisane su alternativno kazna zatvora od najmanje dvanaest godina ili zatvor od trideset do četrdeset godina.

3.2. Krivično delo javnog podsticanja na izvršenje terorističkih dela

Javno podsticanje na izvršenje terorističkih dela (član 391. a) postoji kada neko lice javno iznosi ili pronosi ideje kojima se neposredno ili posredno podstiče na vršenje krivičnog dela terorizma iz člana 391. Krivičnog zakonika Republike Srbije. Ovo krivično delo zaprećeno je kaznom zatvora u trajanju od jedne do deset godina. Za postojanje ovog krivičnog dela zahteva se da je podsticanje učinjeno javno. Neće postojati krivično delo javno pozivanje na izvršenje terorističkih djela ukoliko samo jedno lice i bez prisustva drugog lica, odnosno javnosti poziva ili podstrekava na vršenje terorističkog akta, jer je tada u pitanju o podstrekavanje kao oblik saučesništva⁴⁶ To znači da ovo krivično delo neće postojati ukoliko je podsticanje sprovedeno na primer, u razgovoru ili korespondenciji između ograničenog broja lica, već da se to zahteva

⁴⁶ Više o tome vid. V. Rakočević, 84.

da je ono učinjeno, recimo, putem sredstava javnog informisanja ili na drugi sličan način.

Dakle, javno podsticanje na izvršenje terorističkih dela se razlikuje od podstrekavanja na izvršenje krivičnog dela, kao oblika saučesništva. Naime, kod podstrekavanja podstrekač direktno ili indirektno utiče na stvaranje ili učvršćivanje volje kod izvršioca da učini određeno krivično delo. Kako je u našem krivičnom pravu zastupljena teorija limitirane akcesornosti, podstrekač se kažnjava ukoliko je izvršilac izvršio krivično delo, odnosno preduzeo radnju koja ulazi u kriminalnu zonu (dovršeno delo, kažnjiv pokušaj ili kažnjive pripremne radnje), pri čemu se ne zahteva postojanje krivice na strani učinioca već je dovoljno da je on ostvario sve objektivne elemente krivičnog dela. Nasuprot tome, kod javnog podsticanja na izvršenje terorističkih dela kad nije potrebno da je radnja usmerena na stvaranje ili učvršćivanje odluke kod nekog lica da izvrši krivično delo terorizma, već je javno podsticanje upravo upućeno neodređenom broju osoba. I, za razliku od podstrekavanja, javno podsticanje na izvršenje terorističkih dela se ne mora odnositi na konkretno krivično delo. Dovoljno je da se javnim podsticanjem stvara opasnost od izvršenja jednog ili više terorističkih dela. U tom smislu, posledica ovog dela je apstraktna opasnost koja predstavlja neoborivu zakonsku pretpostavku te se kao takva ne utvrđuje u svakom pojedinačnom slučaju.⁴⁷

3.3. Krivično delo vrbovanja i obučavanja za vršenje terorističkih dela

Vrbovanje i obučavanje za vršenje terorističkih dela (član 391. b) ima dva oblika. U pitanju su dve vrste pripremnih radnji koje su inkriminisane kao posebno krivično delo.⁴⁸ Za oba oblika ovog krivičnog dela propisana je ista kazna. U pitanju je kazna zatvora u rasponu od jedne do deset godina.

Prvi oblik ovog krivičnog dela (član 391. b stav 1.) čini lice koje u nameri izvršenja krivičnog dela terorizma iz člana 391. Krivičnog zakonika Republike Srbije, vrbuje drugo lice da izvrši ili učestvuje u izvršenju tog dela ili da se pridruži terorističkom udruženju radi učestvovanja u izvršenju tog krivičnog dela. Vrbovanje obuhvata privlačenje, nagovaranje, pridobijanje nekog lica za određenu ideju, misao, pokret, članstvo u grupi ili drugom udruženju ili za vršenje krivičnih dela. Definisano na taj način, vrbovanje u suštini predstavlja jedan od oblika ispoljavanja podstrekavanja kao vida saučesništva,⁴⁹

⁴⁷ Više o tome vid. D. Kolarić, 60.

⁴⁸ *Ibid.*, 62.

⁴⁹ Više o tome vid. D. Jovašević, 727.

s tim što je ovde reč o podstrekavanju kao posebnom krivičnom delu. Podstrekavanje se sastoji upravo u umišljajnom navođenju na izvršenje krivičnog dela (u ovom slučaju, krivičnog dela terorizma).

Radnja podstrekača se preduzima sa ciljem da se kod drugog lica izazove ili učvrsti odluka da preduzme radnju koja će prouzrokovati posledicu krivičnog dela. U skladu sa tim, podstrekavanja nema ukoliko je na strani nekog lica već postojala čvrsta odluka da izvrši krivično delo, već bi se tada moglo govoriti samo o neuspehom podstrekavanju ili takozvanom psihičkom pomaganju. Međutim, ukoliko na strani podstreknutog lica odluka postoji, ali nije dovoljno čvrsta, to jest ako se ono koleba da li da izvrši ili ne izvrši krivično delo (terorizma), pa se kao rezultat vrbovanja ta odluka učvrsti, podstrekavanje postoji.⁵⁰ Postoji niz delatnosti kojima se može vršiti podstrekavanje. Kao primeri se mogu navesti: nagovaranje, prikazivanje koristi, davanje poklona i obećanja, zloupotreba položaja ili posebnog odnosa prema licu koje se podstrekava, dovođenje u zabludu ili održavanje u zabludi, pretnja, ukazivanje na situaciju koja može biti nepovoljna po lice koje se podstrekava itd. Podstrekavanje se može realizovati i prividnim odvrćanjem od izvršenja krivičnog dela, koje je sprovedeno tako da, zapravo, vodi ka njegovom izvršenju. Podstrekavanje je aktivna delatnost, tako da se može ostvariti samo činjenjem – rečima, gestovima ili na drugi način, ali ne i pasivno, odnosno nečinjenjem ili propuštanjem.⁵¹

Drugi oblik vrbovanja i obučavanja za vršenje terorističkih dela (član 391. b stav 2.) čini lice koje u nameri izvršenja krivičnog dela terorizma iz člana 391. Krivičnog zakonika Republike Srbije, daje uputstva o izradi i korišćenju eksplozivnih naprava, vatrenog ili drugog oružja ili štetnih ili opasnih materija ili obučava drugog za izvršenje ili učestvovanje u izvršenju tog krivičnog dela.

3.4. Krivično delo upotrebe smrtonosne naprave

Krivično delo upotrebe smrtonosne naprave ima jedan osnovni i dva teža oblika. Osnovni oblik ovog dela (član 391.v stav 1.) postoji ako neko lice u nameri da drugog liši života, nanese tešku telesnu povredu ili uništi ili znatno oštetiti državni ili javni objekat, sistem javnog saobraćaja ili drugi objekat koji ima veći značaj za bezbednost ili snabdevanje građana ili za privredu ili za funkcionisanje javnih službi napravi, prenese, drži, da drugom, postavi ili aktivira smrtonosnu napravu (eksploziv, hemijska sredstva, biološka sredstva ili otrove ili radioaktivna sredstva) na javnom

⁵⁰ Više o tome vid. V. Đurđić i D. Jovašević, 186.

⁵¹ *Ibid.*

mestu ili u objektu ili pored tog objekta. Za osnovni oblik ovog krivičnog dela propisana je kazna zatvora od jedne do osam godina.

Prvi teži oblik krivičnog dela upotrebe smrtonosne naprave (član 391. v stav 2.) postoji ako je prilikom izvršenja osnovnog oblika dela, učinilac sa umišljajem naneo nekom licu tešku telesnu povredu ili je uništio ili znatno oštetio javni objekat. Prvi teži oblik zaprečen je kaznom zatvora od pet do petnaest godina. Drugi teži oblik upotrebe smrtonosne naprave (član 391. v stav 3.) će postojati ako je prilikom izvršenja osnovnog oblika ovog dela učinilac sa umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za ovaj oblik, učinilac se može kazniti ili zatvorom u trajanju od najmanje deset godina ili zatvorom u rasponu od trideset do četrdeset godina.

3.5. Krivično delo uništenja i oštećenja nuklearnog objekta

Krivično delo uništenja i oštećenja nuklearnog objekta (član 391.g) ima jedan osnovni i dva teža oblika. U osnovnom obliku, ovo delo (član 391.g stav 1.) čini lice koje u nameri da drugog liši života, nanese tešku telesnu povredu, ugrozi životnu sredinu ili nanese znatnu imovinsku štetu, uništi ili oštetiti nuklearni objekat na način kojim se oslobađa ili postoji mogućnost da se oslobodi radioaktivni materijal. Za ovaj oblik predviđena je zatvorska kazna u trajanju od dve do deset godina.

Prvi teži oblik uništenja i oštećenja nuklearnog objekta (član 391.g stav 2.) postoji ako je prilikom izvršenja učinilac sa umišljajem naneo nekom licu tešku telesnu povredu ili je uništio ili znatno oštetio nuklearni objekat. Za njega je propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina. Drugi teži oblik uništenja i oštećenja nuklearnog objekta (član 391.g stav 3.) će postojati ako je pri izvršenju osnovnog oblika dela učinilac sa umišljajem lišio života jedno ili više lica. Za ovaj oblik, učinilac se može kazniti zatvorom od najmanje deset godina ili zatvorom od trideset do četrdeset godina.

3.6. Krivično delo finansiranja terorizma

Krivično delo finansiranja terorizma (član 393.) čini lice koje neposredno ili posredno daje ili prikuplja sredstva sa ciljem da se ona koriste ili znajući da će se koristiti, u potpunosti ili delimično, u svrhu izvršenja nekog od krivičnih dela propisanih u članovima 391. – 392. Krivičnog zakonika, ili za finansiranje lica, grupe ili organizovane kriminalne grupe koji imaju za cilj vršenje tih dela. U pitanju su krivična dela: 1) terorizam (član 391.), 2) javno podsticanje na izvršenje terorističkih dela (član 391.a), 3) vrbovanje i obučavanje za vršenje terorističkih dela (član 391.b), 4) upotreba smrtonosne naprave (član 391.v), 5) uništenje i oštećenje

nuklearnog objekta (član 391.g) i 6) ugrožavanje lica pod međunarodnom zaštitom (član 392.). Ovo krivično delo zaprećeno je kaznom zatvora od jedne do deset godina, a propisano je i da će se sredstva koja su upotrebljena u svrhu finansiranja terorizma oduzeti.

3.7. Krivično delo terorističkog udruživanja

Krivično delo terorističkog udruživanja (član 393.a) postoji ukoliko se dva ili više lica udruže na duže vreme radi vršenja sledećih krivičnih dela 1) terorizma (član 391.), 2) javnog podsticanja na izvršenje terorističkih dela (član 391.a), 3) vrbovanja i obučavanja za vršenje terorističkih dela (član 391.b), 4) upotrebe smrtonosne naprave (član 391.v), 5) uništenja i oštećenja nuklearnog objekta (član 391.g), 6) ugrožavanja lica pod međunarodnom zaštitom (član 392.) ili 7) finansiranja terorizma (član 393.). Za ovo krivično delo učinio se izriče kazna kojom je zaprećeno krivično delo radi čijeg vršenja je udruženje organizovano.

4. Zaključak

Prilikom razmatranja politikoloških i pravnih, ali i socijalnih, kulturoloških, religioznih, ekonomskih i drugih aspekata terorizma treba imati u vidu činjenicu da se radi o fenomenu koji na najozbiljniji način podrija bezbednost međunarodne zajednice, ali i pojedinačnih država i njihovih građana. Savremeni globalni terorizam predstavlja novi model ratovanja, koji može biti mnogo destruktivniji i opasniji po civilno stanovništvo od klasičnog oružanog sukoba. Zbog toga pojedini autori opravdano naglašavaju da je terorizam „rat koji se vodi izvan kontrole država”⁵², te da je njegova „namera da postigne daleko šire rezultate od običnih pobeda i poraza”⁵³. Zato izuzetno visok stepen društvene opasnosti terorizma i sa njime povezanih aktivnosti opravdava strogo sankcionisanje njegovih učinilaca, kao i neka ograničenja ljudskih prava i sloboda u svrhu njegove prevencije i suzbijanja. Pri tome je ipak važno stalno održavati balans između interesa bezbednosti sa jedne i ljudskih prava i sloboda sa druge strane.⁵⁴

Bez ikakvog pokušaja opravdavanja terorističkih akata, koji zaslužuju svaku vrstu osude, može se ipak u kontekstu zabrane terorizma postaviti pitanje granica u ostvarivanju prava naroda na samoopredeljenje,

⁵² D. Petrović, 309.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Više o problematici ograničenja ljudskih prava radi zaštite društva od terorizma videti u: D. Janković, „Međunarodni standardi u borbi protiv terorizma”, *Međunarodni problemi*, 4/2010, 602-628.

kao jednog od kolektivnih ljudskih prava, ili prava naroda, odnosno prava treće generacije⁵⁵, koje je zagarantovano Poveljom Ujedinjenih nacija⁵⁶, kao i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima⁵⁷ i Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima⁵⁸. Pravo na samoopredeljenje, koje prate brojne kontroverze, podrazumeva da svi narodi imaju pravo da slobodno određuju svoj politički položaj i sprovode svoj privredni, društveni i kulturni razvoj, da radi ostvarenja svojih ciljeva mogu slobodno raspolagati svojim bogatstvom i izvorima, te da narod ni u kom slučaju ne sme biti lišen svojih sredstava opstanka. Zato se postavlja pitanje koje su granice ovog prava i kako postaviti ograničenja u pogledu sredstava koja jednom narodu stoje na raspolaganju u svojim pokušajima da ga realizuje. Iako je očigledno da je ovo pravo vezano za odnose političkih snaga u svakom istorijskom trenutku, treba ga uvek tumačiti unutar pravnih okvira Ujedinjenih nacija.⁵⁹ To znači da pravo na samoopredeljenje ne može poslužiti kao argument za preduzimanje bilo kakvih akata koji bi bili u suprotnosti sa međunarodnim konvencijama, a posebno ne za preduzimanje akata nasilja i terorizma. Istovremeno, potrebno je razgraničiti krivična dela sa elementima terorizma od drugih krivičnih dela koja jesu politički motivisana, s tim što im nedostaju ostale suštinske karakteristike terorizma. Ovo razgraničenje je veoma bitno, jer od njega zavisi sankcionisanje učinilaca ovih krivičnih dela, ali i njihov međunarodnopravni status u smislu primene međunarodnih antiterorističkih konvencija. Zato je potrebno umesto obilja različitih definicija formulisati jednu univerzalnu odrednicu terorizma, koja bi bila dovoljno široka da obuhvati sve akte sa elementima terorizma, ali i dovoljno precizna da omogući njegovo razgraničenje u odnosu na druge slične nezakonite akte.

Kada je u pitanju primena međunarodnog prava u slučajevima terorističkih akata, postavlja se pitanje da li postoje uslovi da se terorizam smatra međunarodnim krivičnim delom, odnosno da li je uopšte moguće da se međunarodno krivično pravo primenjuje u odnosu na učinioce terorističkih akata, kao što se to čini u odnosu na učinioce, na primer genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti?⁶⁰ Takav „iskorak” podrazumevao bi

⁵⁵ Više o tome vid. R. Marković, *Ustavno pravo*, Justinijan, Beograd 2005., 588.

⁵⁶ Više o tome vid. Charter of the United Nations, signed at San Francisco on 26 June 1945, *UN Treaty Series*, No. 16, 24 October 1945, <https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf>, 24.03.2015.

⁵⁷ Više o tome vid. Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, *Službeni list SFRJ*, br. 7/1971.

⁵⁸ Više o tome vid. Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, *Službeni list SFRJ*, br. 7/1971.

⁵⁹ Više o tome vid. M. Paunović, B. Krivokapić i I. Krstić, *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*, Megatrend univerzitet, Beograd 2007., 285-287.

⁶⁰ Više o terorizmu kao međunarodnom krivičnom delu videti u: M. Lawless, 28.

ekstenzivnije tumačenje teorijskog pojma međunarodnog krivičnog dela, a samim tim i proširenje nadležnosti međunarodnog krivičnog suda osnovanog Rimskim statutom⁶¹, (koji je inače nadležan za suđenje učiniocima genocida, zločina protiv čovečnosti, ratnih zločina i agresije⁶²) i na slučajeve krivičnih dela terorizma, umesto da za njih budu nadležni sudovi država na čijim teritorijama su ta dela učinjena. Ipak, izmene Rimskog statuta u smislu proširenja nadležnosti međunarodnog suda i na slučajeve terorizma, mogle bi se izbeći osnivanjem posebnog međunarodnog suda za suđenje učiniocima krivičnih dela sa elementima terorizma.

Aleksandar Jazić, Ph.D

Research Fellow , Institute of International Politics and Economics,
Belgrade

Ana Batrićević, Ph.D

Research Fellow , Institute of criminological and sociological research,
Belgrade

TERRORISM – POLITICOLOGICAL AND LEGAL ASPECTS

Summary

Terrorism represents one of the most serious threats to the safety of modern society on both – global as well as national level and criminal offences with the elements of terrorism are prescribed by criminal legislation of individual states as well as in international documents of universal and regional character. In spite of numerous theoretical and legal definitions of the actual term “terrorism”, the specific difference between this crime and other politically motivated illegal acts cannot always be determined with certainty. The authors of this paper attempt to analyze terrorism from politicological and legal point of view having in mind the complexity of this phenomenon and its tight correlation with other criminal offences. The aim of politicological analysis is to determine what comprises *differentia specifica* between terrorism and other similar acts, whereas legal analysis is focused on the review of the most important

⁶¹ Više o tome vid. Zakon o potvrđivanju Rimskog statuta Međunarodnog krivičnog suda, *Službeni list SRJ*, Međunarodni ugovori, br. 5/2001.

⁶² *Ibid.*, član 5. Rimskog statuta.

international legal sources pertain to the prevention, punishing and suppression and of terrorist acts on one hand and on legal consequences of terrorism and activities related to terrorism in accordance with current criminal law of the Republic of Serbia.

Key words: terrorism, terrorist acts, terrorists, criminal offence, international treaties.